

Skov- og Naturstyrelsen
Kronborg Statsskovdistrikt
Bøssemagergade 81
3150 Hellebæk

Tlf. 49 70 90 90
Fax: 49 70 90 82
Mail: dt10@sns.dk
www.sns.dk/kronborg

Skov- og Naturstyrelsen
der hører under Miljøministeriet, forvalter arealer
over hele landet, og driften heraf tilgodeser både
friluftsmål, produktionshensyn og beskyttelse af
natur og kulturværdier.
Besøg os på www.skovognatur.dk

Grafisk tilrettelæggelse: Page Leroy-Cruce Illustration: Nationalmuseet Tryk: Phønix Oplag: 2.000 Udgivet: 2003

Veje og broer

Adgangen til borgen er foregået ad en fornem stenbrolagt vej- og vejdæmning, der førte fra landsbyen Gurre ned over engen til borgen. Vejbredden har sandsynligvis været ca. 3 m. Vejen og dæmningen ligger i dag under den moderne asfalterede Gurrevej. Vest for borgen var dæmningen derimod af en anden opbygning. Lige nord for den nuværende parkeringsplads ved borgruinen er fundet tre store egestolper med en diameter på 35 x 35 cm, der formentlige har haft en længde på op mod 3 m. Formentlig er det brostolper, som har indgået i et større broforløb. De kunne dateres til vinterhalvåret 1365–66, d.v.s. i Kong Valdemar Atterdags regeringstid. Ikke langt derfra fandtes en række planker udlagt direkte på den sorte tørv. Det var ældre genbrugte bygningsplanker, som forbløffende nok kunne dateres til ca. 1077.

De arkæologiske fund

Hovedborgen blev udgravet allerede i 1830'erne af skovrider S.M.Bjørnsen, og efterfølgende er der gennemført en lang række undersøgelser, primært af Nationalmuseet. Fundene fra de forskellige udgravninger giver indblik i de mange aktiviteter, der har foregået på stedet. Her er skår fra glaserede kander, skåle, stentøjskrus, ovnkakler, gulvfliser, rudeglas og flasker, samt redskaber som lysestager, kødkroge, smeltedigler, økser, hamre, låse, nøgler og knive. Blandt de finere ting kan nævnes tre fingerringe af guld, den ene besat med ædelsten, en spisegaffel med sølvskæfte, et korsformet relikviagemme af sølv og udsmykkede dragtbeslag. Våben og rideudstyr omfatter armbrøstdele af ben og jern, samt dolke, dupsko fra skeder, spydspids, fodangler, en kanonkugle af jern, hestesko, en stighbøjle, sporer og udsmykkede hængeblik fra hestenes seletøj. Fund af spillebrikker, en lille stentøjskande og en benfløjte vidner om beboernes leg og fritidsaktiviteter.

Diverse fund: skår fra kakkellovn, sølvgaffel, fløjte, tre-benet skål og sporer.

Sagnet om kong Valdemar og Gurre slot

"Lad blot Gud beholde sit Himmerige, hvis jeg kan beholde Gurre" skal Valdemar Atterdag have sagt om sin elskede borg i Nordsjælland, og som straf må han jage hver nat ved slottet med sit vilde jagtselskab. Sagnet kan spores helt tilbage til 1586, hvor præsten Christiern N.Brun gengiver beretningen i sin optegnelsesbog. Her fortælles, hvordan dronningen bar en magisk amulet om sin hals for at binde kongens kærlighed til sig. Da hun døde ville kongen derfor ikke skille sig af med liget, men førte det med sig rundt i riget. En af kongens mænd åbnede af nysgerrighed kisten og fandt den magiske genstand. Han tog den fra liget, og straks fattede kongen den største sympati for soldaten. Dronningen kunne nu gravlægges, og i stedet adlede kongen den unge mand og havde ham altid hos sig. Det blev efterhånden for meget for den arme karl, der bestemte sig for at skille sig af med amuletten. Ved Gurre trykkede han den dybt ned i dyndet med sit sværd, og siden da har Valdemar Atterdag på mystisk vis været "bundet" til stedet.

Kong Valdamars vilde jagt. Ukendt kunstner

Sagnet har formodentlig sit udspring i Valdemar Atterdags død på Gurre slot den 24. oktober 1375, og det er vel ikke utænkeligt, at historien allerede er opstået i middelalderen. I 1600-tallet blev sagnet blandet sammen med en folkevises om kongens elskerinde Tove, der blev myrdet i badstuen. Her er der imidlertid sket en sammenblanding med sagnkredsen omkring kongens forfader kong Valdemar den Store. Først i 1800-årene blev det bevist, at folkevisen om Kong Valdemar og Tove ikke handlede om Valdemar Atterdag.

Der er mangfoldige sagn om Valdemar Atterdags vilde jagt ved Gurre. Når uret i Tikøb kirketårnet slår tolv, kan man se Kong Valdemar komme jagende gennem de omliggende skove på en kulsort hest. Bagefter sig har han en flok glubske hunde med tunger, der hænger som ild ud af deres hals.

Litteratur

Vivian Etting, Lone Hvass, Charlotte Boje Andersen: Gurre slot – kongeborg og sagnskat. Sesam 2003.

 NATIONALMUSEET

Gurre Slot

Skov- og Naturstyrelsen
Kronborg Statsskovdistrikt

 NATIONALMUSEET

Kort over området i 1788. Efter ældre kort

Slottets historie

Gurre slot i det nordøstlige Sjælland blev opført for over 700 år siden i en sump mellem Store Gurre Sø og den nu udtørrede Lille Gurre Sø. Selve navnet Gurre (Gorough) betyder således sump og dynd. Det ældste borganlæg blev bygget omkring 1200 på en naturlig holm i sumpen. Det bestod af et massivt tårn, der har haft flere etager. I midten af 1300-årene opførte kong Valdemar Atterdag en ringmur med fire hjørnetårne omkring centraltårnet, og borgen blev omgivet af større og mindre bygninger til boliger for mandskabet, værksteder, magasiner, stalde, lader etc. Ned til vestbredden af Gurre Sø er fundet resterne af to teglovne, der har leveret mursten til opførelsen af borgens bygninger.

Borgen blev forvaltet af en kongelig lensmand, der skulle administrere kronens gods, sørge for vedligeholdelsen af borgen og de tilhørende økonomibygninger, og indkræve de kongelige skatter, der ofte blev betalt i naturalier. Herudover skulle han bekendtgøre nye love og forordninger, samt organisere forsvar og mobilisering i tilfælde af krig. Til borgen hørte således et større landområde med skove, agre og fiskevand.

Første gang borgen omtales i de skriftlige kilder er i 1361, hvor Valdemar Atterdag ansøgte paven om at godkende de kapeller, som kongen havde opført bl.a. ved borgen i Gurre, og tre år efter skænkede paven en række relikvier til **St. Jacobs kapel** på Gurre. Det er formentlig ruinerne af denne kirke, der ligger i udkanten af landsbyen Gurre ned mod den tidligere Lille Gurre Sø – ca. 300 m fra borgen. Den 24. oktober 1375 døde kongen på Gurre slot i en alder af ca. 55 år. Her skulle føres forhandlinger med udsendinge fra Hansestæderne, og kongen havde derfor indkaldt en række

Rekonstruktion, tegnet af Jesper Lassen

af rigets vigtigste mænd. Da de syv gesandter mødte op på slottet, lå kongen imidlertid for døden, og de danske rigsråder måtte meddele, at "de desværre havde en herre, der var så syg og kraftsløs, at han ikke kunne holde møder hverken om borge eller om land eller om noget jordisk gods". På sit dødsleje bestemte kongen, at Æbelholt kloster skulle have tilbagegivet noget gods, som kongen "med liden ret" havde frataget det og lagt til Gurre.

Under de følgende regenter, dronning Margrete 1. og Erik af Pommern, blev der ofte holdt møder og retterting på borgen, der synes at være et populært opholdssted. På Gurre slot har der også været et **møntværksted**, hvor der i 1430'erne

blev slået en enkelt mønttype, en såkaldt "gros" – eller 9 penning. Det var en sølvmønt, tilsat en vis mængde kobber som følge af inflationen. Vi ved ikke hvor møntværkstedet lå, men det er absolut eneste gang, at det på en mønt angives, at den er præget på en borg. Når Gurre blev valgt til mønt-sted er det sandsynligvis fordi regeringen gerne så noget af det sølv, som man fik ind ved den nylig indførte Øresundstold, ompræget til lokal, dansk mønt.

Fingerringe, fundet ved borgen

I løbet af 1400-tallet faldt Gurre betydning imidlertid markant, da det nyopførte kongelige slot Krogen (senere Kronborg) i Helsingør efterhånden blev kronens foretrukne administrative centrum i området. I 1525 udnævntes den sidste lensmand for Gurre, og herefter fik borgen lov til at forfalde. Området blev herefter bestyret som en af kongens ladegårde, der kom til at ligge på samme sted som det nuværende Gurrehus vest for slottet.

Hovedborgen

Den ældste del af borgen er centraltårnet på 15 x 11,5 m, der blev opført på en lille holm i sumpen mellem de to søer. Tårnet er en såkaldt "donjon" – et fæstningstårn, der også rummede borgens fornemste rum og fungerede som bolig for slotsherren. Kun den nederste etage med sine 2 m tykke kampestenmure er bevaret, men herover har der været mindst to etager i mursten. Af hensyn til forsvaret var der kun adgang til tårnet fra en overliggende etage, og udbygningen på sydsiden har båret en trappe mellem de øvre etager. Underetagen har formentlig været anvendt som forrådsrum, og brønden med frisk drikkevand var af stor vigtighed i tilfælde af belejring.

Der vides ikke meget om indretningen af selve tårnet, men fund af glaserede, ornamenterede gulvfliser viser, at nogle af rummene har været fornemt udstyret. Endvidere er der fundet kakler fra en udsmykket kakkelovn, og en sandstenskapitæl.

Den omgivende ringmur med de fire hjørnetårne blev opført af Valdemar Atterdag (r. 1340-1375). Tårnene har haft mindst to etager over de bevarede underetager, og en vægtergang øverst bag ringmurens krenelering har forbundet dem indbyrdes. Midt i den østre ringmur blev indbygget tre svære stolper fra det ældre borganlæg, der muligvis stammer fra en vindebro ind til centraltårnet. Der var adgang til borggården fra trappeopgange midt i nordre og søndre ringmur. I det sydvestre hjørnetårn findes en cisterne til optagelse af regnvand, medens de tre andre tårne har indbyggede faldkanaler fra "hemmeligheder" (toiletter) i de ovenliggende rum.

Oversigtsplan over borgområdet

Forborgens bygninger

Der har aldrig eksisteret en egentlig voldgrav omkring borgen, som det tidligere blev antaget. I stedet har sumpen omgivet hele borganlægget som et forsvar i sig selv. Da borgen i 1300-tallet blev udbygget opførtes store bygninger på kunstigt anlagte holme omkring hovedborgen. Mod nordøst lå således en 10 x 17 m stor teglstensbygning, der har været i flere etager. Udgravninger i 2001 viste, at flisegulvet i underetagen stadig er bevaret omkring ½ m under grønsværen. Op til husets østside lå en 48 m lang treskibet bygning, der har haft to rækker tagbærende stolper på langs af bygningen. I det nordøstre hjørne lå fundamenterne til at kakkelovn. Bygningerne har formentlig været anvendt til beboelse, administration og magasiner. Længere mod vest lå endnu en teglstensbygning, og den større holm lige nord for borgen har ligeledes været bebygget. Borgens område strakte sig også syd for Gurrevej, hvor der tidligere er udgravet resterne af to teglstensbygninger mod sydvest. Hele borgområdet har været omgivet af en ydre ringmur, og ved udgravninger i 2001 og 2003 fandtes fundamenterne af denne ringmur ud mod søen mod nord, samt øst og vest for borgen. Udenfor ringmuren mod øst er fundet fundamenterne fra slottets smedje.

Søjlekapitæl fra 1200-tallet

Diverse fund: kandelaber, ølhane og sølvkors